

Kulttuuripaletti

sosiaali- ja terveydenhuoltoon

Kulttuurisote II:n
suositukset ja oivallukset

Hanna Kleemola (toim.)

Österbottens förbund
Pohjanmaan liitto

Pirjo Heino

ETELÄ-POHJANMAAN LIITTO
REGIONAL COUNCIL OF SOUTH OSTROBOTHNIA

Mervi Lehmusaho

Pohjois-Savon liitto
Regional Council of Pohjois-Savo

Eriikka Siirala

VARSINAIS-SUOMEN SAIRAANHOITOPUORI
EGENTLIGA FINLANDS SJUKVÅRDSDISTRIKT

Mikä Kulttuurisote II?

Kulttuurisote II -hanke vahvisti kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja edisti taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien hyödyntämistä sosiaali- ja terveyspalveluissa (sote) sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä (hyte). Hanke oli jatkoa vuonna 2018 toteutetulle Kulttuurisote-hankkeelle.

Kulttuurisote II toteutettiin vuonna 2019 neljän maakunnan alueella.

- Etelä-Pohjanmaalla keskiössä oli toimijoiden verkostoitumisen ja yhteistyön tukeminen sekä sote-rakenteisiin vaikuttaminen.
- Pohjanmaalla kehitettiin ikäihmisten taide- ja kulttuurilähtöisiä hyvinvointipalveluja.
- Pohjois-Savossa painopisteenä oli asiakkaan kulttuuristen oikeuksien ja kulttuurin saavutettavuuden tukeminen sote-palveluissa.
- Varsinais-Suomessa keskityttiin sairaanhoitopiirin kulttuurihyvinvointisuunnitelman laatimiseen.

Miten kulttuurisia oikeuksia vahvistetaan?

Jokaisella on oikeus ilmaista itseään vapaasti, osallistua taiteisiin ja kulttuuriin sekä kehittää itseään ja yhteisöään kulttuurin avulla. Nämä oikeudet on turvattu YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, useissa Suomea sitovissa ihmisoikeussopimuksissa ja Suomen perustuslaissa.

- Kuntien kulttuuritoimintalaki edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin ja taiteeseen sekä vahvistaa hyvinvointia, terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurin ja taiteen keinoin.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kulttuurin TEAviisari kertoo, kuinka kunnat ovat onnistuneet kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden edistämisessä.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön Suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa tukee taiteen ja kulttuurin juurtumista rakenteisiin.

Miten taide ja kulttuuri vaikuttavat?

Taidetta ja kulttuuria voidaan käyttää niin ennaltaehkäisevässä työssä, sairauksien hoidossa kuin toipumisen tukemisessakin – esimerkiksi kivun lievityksessä, neurologisessa kuntoutuksessa, mielenterveyden ja toimintakyvyn edistämisessä sekä kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen vahvistamisessa.

- Taiteen vaikutuksista terveyteen on yhä enemmän tietoa. Maailman terveysjärjestö WHO:n tuore katsaus [What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being?](#) kattaa yli 900 tutkimusta.
- Kulttuurihyvinvoinnin edistäminen vaikuttaa talouteen. Teatteritaiteen tohtori, dosentti Pia Houni tuo selvityksessään [Taidetoiminta talouden tukijana sosiaali- ja terveyssektorilla](#), että jokainen mielenterveystyöhön sijoitettu euro palautuu takaisin moninkertaisena.
- Organisaatioissa tarvitaan nykyistä suunnitelmallisempaa viestintää, jotta voidaan tehokkaasti raportoida vaikuttavuudesta päätöksentekijöille ja viranhaltijoille sekä lisätä sote-ammattilaisten ymmärrystä taiteen merkityksestä.

Suositus 1. **Kulttuurihyvinvointi ohjausasiakirjoihin**

Jotta taide ja kulttuuri juurtuvat sote-palveluihin sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, tarvitaan kirjauksia strategioihin, suunnitelmiin, sopimuksiin ja muihin ohjausasiakirjoihin.

Kirjauksia tulee tehdä muun muassa

- kuntien hyvinvointikertomuksiin, esimerkiksi [Seinäjoki](#) ja [Kuopio](#)
- alueellisiin hyvinvointikertomuksiin, esimerkiksi [Pohjois-Savo](#)
- alueellisiin kulttuurihyvinvointisuunnitelmiin, esimerkiksi [Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma](#) ja [Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kulttuurihyvinvointisuunnitelma](#)
- sairaanhoitopiirien sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämissuunnitelmiin, esimerkiksi [Varsinais-Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämissuunnitelman päivitys vuosille 2019–2020](#)
- verkkosivustoille, esimerkiksi [Kuopion yliopistollisen sairaalan kulttuurihyvinvoinnin verkkosivu](#).

Suositus 2. Kehitetään yhdessä!

Kulttuurihyvinvointia edistävät monet eri tahot, usein yhteistyössä keskenään.

- Jotta yhteistyö yhdyspinnoilla toimii, tarvitaan yhteistyöelimiä, säännöllisiä tapaamisia sekä yhteisiä tavoitteita ja suuntaviivoja. Yhteistyöelimissä ja -verkostoissa on syytä olla niin soten, kulttuurin kuin tarvittaessa myös esimerkiksi järjestöjen edustajia.
- Sekä kulttuurin että soten edustajat on otettava mukaan kuntien ja alueiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmiin.
- Kulttuurihyvinvointi tulee ottaa huomioon hyvinvointikoordinaattoreiden työssä.
- Sote-yksiköihin tarvitaan kulttuurin yhteyshenkilöt.
- Monialaiset hankkeet, kokeilut ja pilotoinnit tukevat yhdessä kehittämistä.

Suositus 3. Taide ja kulttuuri rakenteisiin

Suositus 4. Kulttuurihyvinvointi sote-palveluihin

Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuun kaavaillaan siirtyvän maakunnille. Seuraavilla toimilla maakunnat voivat vakiinnuttaa taiteen ja kulttuurin osaksi sote-palveluja.

- Maakunnat varmistavat, että kulttuurihyvinvointipalvelujen hankinta ja käyttö on mahdollista läpi palvelurakenteen. Kulttuurihyvinvointipalvelut otetaan osaksi asiakas- ja palveluohjausta ja kirjataan asiakassuunnitelmiin. Tarvitaan myös seurantaa ja kirjauksia kulttuuritoiminnan toteutumisesta.
- Maakunnat edellyttävät ja valvovat kulttuuristen oikeuksien toteutumista osana pitkäkestoista ympärivuorokautista hoivaa ja hoitoa.
- Maakunnat tukevat kuntia ja muita yhdyspintoimijoita vahvistamaan kulttuurihyvinvointitoimintaansa ja tuottamaan laadukasta palvelua sovitulla yhdyspinnoilla sekä mahdollistavat nykyisten yhteistyökäytäntöjen jatkumisen ja kehittämisen.
- Maakunnat sisällyttävät taiteen ja kulttuurin osaksi toimintansa strategista kehittämistä. Keskeistä on kulttuurihyvinvoinnin integrointi Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaan. Kulttuurisote II:n päättyessä hanketoimijat antoivat Vaasan, Etelä-Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Varsinais-Suomen sairaanhoitopiireille kannanoton taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien suunnitelmallisesta käytöstä.

Suositus 5. Osaamista verkostoista

Perusta kulttuurihyvinvointiosaamiselle luodaan perus- ja täydennyskoulutuksella. Laaja verkostoyhteistyö tukee osaamisen kehittämistä.

- Taiteen, kulttuurin ja hyvinvoinnin valtakunnallinen Taikusydänverkosto levittää tietoa ja verkostoi toimijoita maanlaajuisesti. Taikusydänalueverkostot puolestaan kehittävät osaamista ja yhteistyötä alueilla.
- Itä-Suomen Hyvinvointivoimala (VOIMALA) on monialainen hyvinvointiosaamisen kumppanuusverkosto, joka kehittää kokonaisvaltaista hyvinvointia edistäviä palveluja ja osaamista. Verkosto vahvistaa tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä koulutuksen ja työelämän yhteistyötä. Monialaisissa hyvinvointipalveluissa kulttuuriosaaminen integroituu osaksi sosiaali- ja terveyspalvelujen koulutusta, toteutusta ja johtamista. Vastavuoroisesti kulttuurialojen koulutukseen sisällytetään sosiaali- ja terveysalojen elementtejä.

TAIKU
SYDÄN

VOIMALA
Itä-Suomen Hyvinvointivoimala

Suositus 6. Arjen hyvät toimintamallit käyttöön

Kaikukortti

Kaikukortti
tai vastaava

Ikäihmisten
taide- ja
kulttuurilähtöisten
hyvinvointi-
palvelujen
tarjotin

Lasten
kulttuurilähete /
Taideneuvola

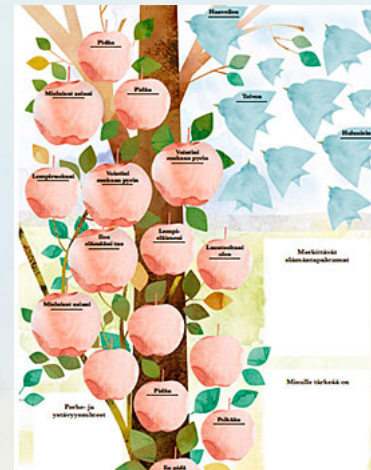

Kulttuurihyvinvoinnin
portaavat

Kulttuuriluotsi /
Kulttuurikaveri

Elämän
puu /
Omakuva-
monologi
tai
vastaava

Takuulla iloa! ja
Takuulla yhdessä!

Osahankkeet

Etelä-Pohjanmaa

Pohjanmaa

Pohjois-Savo

Varsinais-Suomi

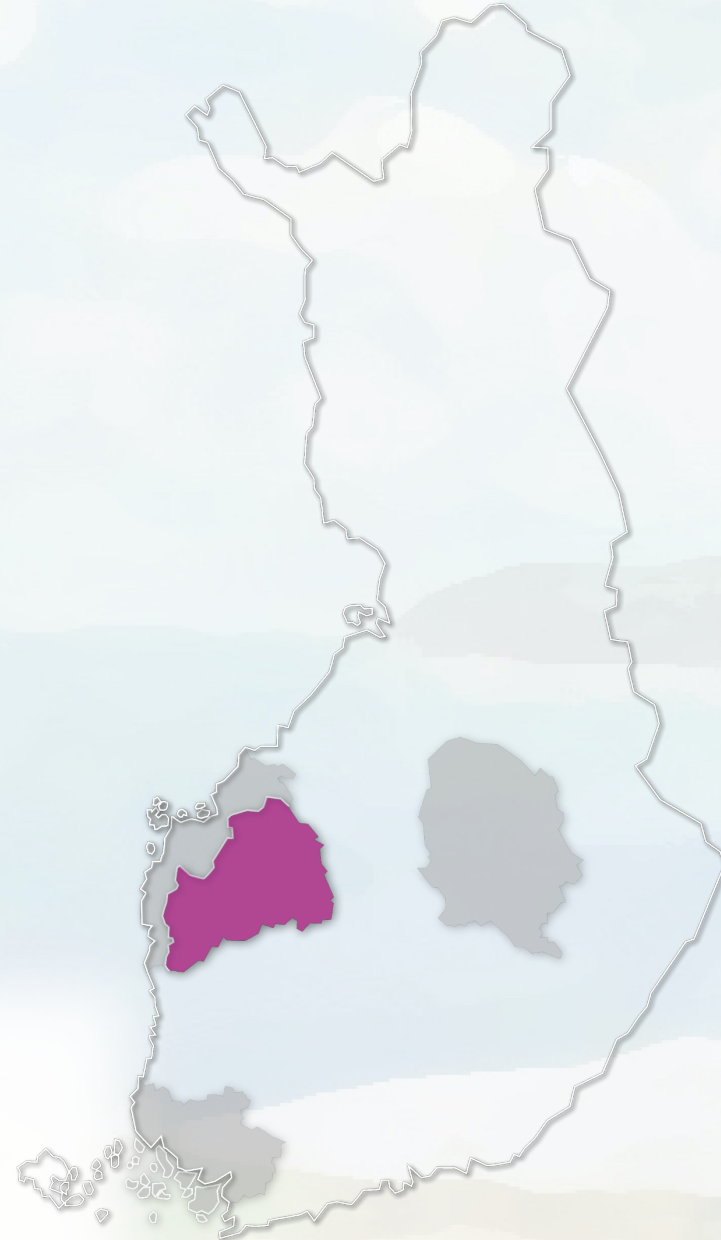

Etelä-Pohjanmaan osahanke

Pirjo Heino, HTM, YTM
projektipäällikkö
Etelä-Pohjanmaan liitto

ETELÄ-POHJANMAAN LIITTO
REGIONAL COUNCIL OF SOUTH OSTROBOTHNIA

Kulttuurin hyvinvointivaikutukset näkyviin suunnitelmissa ja toimenpideohjelmassa

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuuluu ensisijaisesti kuntien tehtäviin, samoin laajan hyvinvointikertomuksen laatiminen ja sen seurannasta raportointi vuosittain.

Kulttuuritoimen ja soten edustajien tulisi olla mukana kuntien hyvinvoinnin edistämisen työryhmissä ja suunnitelmien laadinnassa, jotta kulttuurihyvinvoinnin tavoitteet ja toimenpiteet tulevat kirjattua suunnitelmiin sekä raportoitua.

Etelä-Pohjanmaalla kulttuurihyvinvointia edistävän työn suunnitelmallisuutta pyrittiin tukemaan eri toimijoiden kautta. Hyvinvointikoordinaattori on nimetty kahdessa alueen kaupungissa. Muissa kunnissa on hyte-yhdyshenkilöitä, jotka tekevät hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä oman toimensa osana. Hyte-yhdyshenkilöille ei ole keskinäistä verkostoa tai palaverikäytäntöä.

Edellisen maakunta- ja sote-valmistelun aikana aloitettiin Etelä-Pohjanmaan maakunnallisen hyvinvointikertomuksen laadinta. Keväällä 2020 valmistuva asiakirja sisältää kulttuurin ja kulttuurihyvinvoinnin teemoja.

Kulttuurihyvinvointi huomioon kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä

Osahanke tarjosi koulutusta kulttuurihyvinvoinnista hyvinvointikoordinaattoreille, hyte-yhdyshenkilöille, kuntien kulttuurivastaaville, kansalaisopistojen työntekijöille sekä sote-toimijoille.

Hanke kartoitti kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja kulttuurihyvinvoinnin edistämisen tilaa kunnissa ja yhteistoiminta-alueilla. Havaintoja:

- Kulttuuriset oikeudet eivät toteudu eri ikä- ja asiakasryhmillä kattavasti ja tasapuolisesti.
- Toimijat eri organisaatioissa eivät tunne toisiaan. Verkostoitumisen ja vuoropuhelun lisääminen sekä yhteisten päämäärien kirkastaminen kaikille on tärkeää.
- Sote-organisaatioissa tulisi olla nimettynä kulttuurihyvinvoinnin yhteyshenkilö, joka voi viedä tietoa ja yhteistyöideoita eteenpäin omassa organisaatiossaan. Hanke lähetti pyynnön yhteyshenkilöiden nimeämiseksi yhteistoiminta-alueille ja kunnille sekä Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin Aksila-yksikölle ja sosiaalialan osaamiskeskus Sonet Botnialle.
- Koulutuksen, työpajojen sekä paikallisten yli organisaatorajojen toimivien työryhmien tarve on ilmeinen käytännön yhteistyön lisäämiseksi.

Kulttuurihyvinvointipalvelut osaksi asiakasohjauksen palveluvalikoimaa

Asiakasohjaajat ja esimiehet olivat ryhminä haasteellisia tavoittaa ja osallistaa koulutuksiin. Tehokkaampi tapa saavuttaa kohderyhmät oli järjestää paikallisia työpajoja, joita toteutettiin kiinnostuneiden sote-organisaatioiden ja kuntien kanssa.

Työpajoissa esiteltiin hyviä käytäntöjä sekä ideoitiin paikallisia jatkosuunnitelmia. Työpajatoiminnan tuloksena muun muassa yksi kunta sai 1 500 euron apurahan ikäihmisten yhteisötaideteoksen toteuttamiseen.

Maakunnallisesti ja paikallisesti ilmeni kiinnostusta Kaikukortti-toimintamalliin, jonka käyttöönotto parantaisi kulttuuripalvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta etenkin asukkaiden taloudellisen tasa-arvon näkökulmasta.

Taide- ja kulttuurilähtöiset hyvinvointipalvelut sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteisiin

Osahanke tarjosi tietoa ja tukea sote-toimijoille, kunnille ja kansalaisopistoille.

- Hankkeessa korostettiin, että sote-organisaatioissa taide- ja kulttuuritoimintaa tehdään helpommin, tehokkaammin ja vaikuttavammin yhteistyössä eri tahojen kesken.
- Toimijoille esiteltiin hyviä käytäntöjä, muun muassa Kaikukortti- ja Kulttuuriluotsi/Kulttuurikaveri-toimintamalleja.
- Sote-organisaatioissa nimettiin kulttuurihyvinvoinnin yhteyshenkilöt, mikä helpottaa toimijoiden yhteistyötä ja verkoston muodostumista.

Hanke tuki kulttuurihyvinvoinnin sisällyttämistä maakunnallisiin sote-rakenteisiin, koska asia ei saa riittävästi voimaa taakseen pelkästään perustasoon vaikuttamalla.

- Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin Aksila-yksikkö, Sonet Botnia, Kulttuurisote II -hanke ja Etelä-Pohjanmaan liitto tekivät yhteistyöaloitteen, jonka sisältö laadittiin yhteistyössä osapuolten kesken. Aloite sisältää käytännön yhteistyöehdotuksia kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi.

Kulttuurihyvinvointia edistäviä toimijoita kannustetaan osallistumaan aktiivisesti yhteisiin verkostoihin ja työryhmiin.

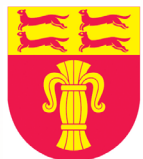
Jatkosuositukset ja toimenpiteet

1. Kulttuurihyvinvoinnin tavoitteet, toimenpiteet ja tulokset kirjataan toimijoiden yhteisiin suunnitelmiin.
2. Hyvinvointikoordinaattoreille ja hyte-yhdyshenkilöille luodaan toimiva verkosto.
3. Yhteistyötä lisätään paikallisten työryhmien avulla.
4. Sote-organisaatioihin on nimetty kulttuurihyvinvoinnin yhteyshenkilöt.
5. Tehdyn yhteistyöaloitteen pohjalta Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin Aksila-yksikön, Sonet Botnian ja Etelä-Pohjanmaan liiton yhteistyö kulttuurihyvinvoinnin edistämisessä tiivistyy.
6. Maakunnalliseen hyvinvointikertomukseen sisällytetään kulttuurihyvinvoinnin teemoja.
7. Kulttuurihyvinvointi sisällytetään Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin terveystalvelujen järjestämissuunnitelmaan.
8. Soten ja kulttuurin avaintoimijoille järjestetään maakunnallinen Kaikukortti-esittely keväällä 2020. Tavoitteena on sopia jatkotoimista.
9. Osallistutaan mahdolliseen Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelman ennaltaehkäisyn ja yhdyspintojen koriin tehtävään hankehakemukseen.
10. Etelä-Pohjanmaan liitto toteuttaa maakunnallisen selvityksen kulttuurihyvinvoinnin tilasta vuonna 2020.

Pohjanmaan osahanke

Hanna Kleemola, FM
projektipäällikkö
Pohjanmaan liitto

Österbottens förbund
Pohjanmaan liitto

Miten kulttuurin vaikutukset näkyvät hyvinvointikertomuksissa?

Pohjanmaan osahankkeessa tarkasteltiin kuntien laajoja hyvinvointikertomuksia ja koottiin niistä hyviä tapoja edistää kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutuksia. Tarkastelussa oli mukana 9 hyvinvointikertomusta Pohjanmaalta ja 27 kertomusta muista maakunnista eri puolilta Suomea.

Kulttuurin hyvinvointivaikutukset näkyvät vaihtelevasti hyvinvointikertomuksissa. Osassa kulttuuria ei mainita lainkaan. Osassa kulttuuri on otettu määrätietoisesti keinoksi edistää hyvinvointia, eli on määritelty tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot, resurssit ja seuranta.

Hyvinvointikertomusten mukaan kulttuuri edistää yhteisöllisyyttä, vähentää yksinäisyyttä, ehkäisee syrjäytymistä, antaa virikkeitä, tuo mielekkyyttä elämään, tukee mielenterveyttä sekä ylläpitää aktiivisuutta ja toimintakykyä.

Tarkastelun tuloksia hyödynnettiin kuntiin suuntautuneessa tiedotus- ja vaikuttamistyössä. Tuloksia esiteltiin muun muassa Vaasassa, jossa laajan hyvinvointikertomuksen laatiminen oli parhaillaan käynnissä.

Miten hyvinvointikoordinaattori voi edistää kulttuurihyvinvointia?

Osahanke jakoi kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä koordinoiville työntekijöille tietoa kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä kuntavierailuilla, Kulttuuria ikä kaikki -seminaarissa ja uutiskirjeiden välityksellä.

Kolmen kunnan hyvinvointijohtajilta pyydettiin näkemyksiä siitä, miten hyvinvointikoordinaattorit voisivat tuoda kulttuurin yhä vahvemmin hyvinvoinnin edistämiseen. Vastauksissa nousi esiin, että

- koordinaattorin tehtävä on sijoitettava keskushallintoon
- koordinaattorilla on oltava laaja-alaista osaamista ja sektorirajat ylittävä työskentelytapa
- laaja yhteistyö sekä taiteen- ja kulttuurintuottajien tuntemus mahdollistavat uusien toimintojen kehittämisen
- tarvitaan toimijoiden alueellista verkostoitumista
- on oltava tiloja ja resursseja kulttuuritoiminnan järjestämiseen
- kulttuuriyhdistyksiä on tuettava yhtä vahvasti kuin urheiluseuroja
- monipuolisen ja saavutettavan kulttuuritoiminnan avulla voidaan edistää terveyttä, tukea yhteisöllisyyttä ja lisätä sosiaalista pääomaa.

Kulttuurihyvinvointi alueellisiin sote-rakenteisiin

Pohjanmaan osahanke pyrki tuomaan kulttuurihyvinvoinnin osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita. Asia oli ajankohtainen, sillä Vaasan sairaanhoitopiirissä valmisteltiin vuonna 2019 perusterveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen integraatiota ja hyvinvointikuntayhtymämallia.

Projektipäällikkö kävi sairaanhoitopiirin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämissuunnitelman päivitystä laativan työryhmän kanssa keskustelua taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksista hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Osahanke teki sosiaalialan osaamiskeskus Sonet Botnialle ja sen taustaorganisaatioille esityksen kulttuurihyvinvointityön yhteiskehittämiseksi Pohjanmaalla.

Kulttuurisote II:n osahankkeet antoivat Vaasan, Etelä-Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Varsinais-Suomen sairaanhoitopiireille yhteisen kannanoton taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien käytön ottamisesta osaksi Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus -ohjelman toteutusta.

Taide ja kulttuuri kiinteäksi osaksi palveluvalikoimaa

Vaasassa jalkautettiin Kulttuurisote I-hankkeessa laadittua ikäihmisten taide- ja kulttuurilähtöisten hyvinvointipalvelujen tarjotinmallia.

Osana mallin käyttöönottoa perustettiin monialainen yhteiskehittämisryhmä, jossa ovat edustettuina kaupungin kulttuuripalvelut, palvelutalot, kotipalvelu, Ikäkeskus, taiteilijat, taideyhdistykset, oppilaitokset, vanhusneuvosto ja Taiteen edistämiskeskus.

Ryhmä kehittää ikäihmisten kulttuurihyvinvointipalveluja ja juurruttaa niitä osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Kotona asuvat ikäihmiset

Ikäihmiset jotka eivät ole sote-palvelujen piirissä

Sote-palvelujen piirissä olevat ikäihmiset

Muut kuin kotona asuvat ikäihmiset

Palvelutalossa asuvat ikäihmiset

Laitoshoidossa olevat ikäihmiset

Matalan kynnyksen neuvontapalvelut

Asiakas- ja palveluohjaus

Monialainen yhteiskehittämisryhmä

Yhteiskehittämisryhmä suunnittelee ja kehittää taide- ja kulttuurilähtöisiä palveluja ikäihmisille. Ryhmässä on muun muassa kulttuuritoimen edustajia, sote-palvelujen edustajia (esimerkiksi palveluasuminen, kotihoito, päivätoiminta, asiakas- ja palveluohjaus), oppilaitosten edustajia, taide- ja kulttuuripalvelujen tuottajia, palvelujen käyttäjiä ja vanhusneuvoston jäseniä.

Ikäihmisten kulttuurihyvinvointipalvelujen tarjotin

- Kunnan kulttuuritoimi toimii palvelujen välittäjänä, koordinoijana ja tuottajana.
- Kulttuuritoimen ohella palveluja tarjottimelle tuottavat muun muassa taiteilijat, järjestöt, teatterit, museot, kansalaisopistot, kirjastot, seurakunnat, oppilaitokset ja vapaaehtoiset.
- Tarjotin tukee sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Se on sekä asiakas- ja palveluohjauksen että matalan kynnyksen neuvontapalvelujen käytettävissä.
- Palvelutarjotin voidaan toteuttaa kunnittain, seutukunnittain tai maakunnittain.
- Tarjotin on sovellettavissa ja laajennettavissa eri erityisryhmien palveluihin.

Ammattitaiteilijat
Kulttuurialan yrittäjät

Kunnan kulttuuritoimi

Kansalaisopistot

Järjestöt

Seurakunnat

Oppilaitokset

Museot
Teatterit
Orkesterit

Kirjastot

Vapaaehtoiset

Harrastajataiteilijat

Palveluntuottajat

Ikäihmisten taide- ja kulttuurilähtöisten hyvinvointipalvelujen tarjotin

Tuoretta tietoa kulttuurihyvinvoinnin tilasta kunnissa

Osahanke toteutti Pohjanmaan Järjestö 2.0 -hankkeen kanssa kunnille kyselyn kulttuurihyvinvoinnista, järjestöyhteistyöstä ja osallisuudesta. Kyselyn ja siihen kytkeytyneiden kuntavierailujen tavoitteena oli kerätä tietoa ja edistää hyvinvointityötä. Kyselyyn vastasi 40 prosenttia kunnista.

Yhdessäkään vastanneessa kunnassa ei viimeisimpään laajaan hyvinvointikertomukseen sisälly tavoitteita hyvinvointia ja terveyttä edistävästä taide- ja kulttuuritoiminnasta. Puolessa kunnista kulttuuri on mukana hyvinvointikoordinaattorin työssä.

Kunnat hyödyntävät erilaisia toimintamalleja tuottaessaan palveluja ihmisille, joiden mahdollisuudet osallistua kulttuuritoimintaan ovat rajalliset fyysisten, taloudellisten tai sosiaalisten esteiden vuoksi. Maakunnassa järjestetään esimerkiksi vuorovaikutteista kulttuuritoimintaa kuvapuhelinpalvelun avulla. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja kulttuuritoimen suunnitelmallista yhteistyötä on puolessa vastanneista kunnista.

Etenkin lasten, nuorten ja ikääntyvien kulttuurilähtöiselle hyvinvointitoiminnalle nähtiin olevan tarvetta. Erityisryhmistä nousivat esiin asumispalvelujen ja kotihoidon asiakkaat, mielenterveyskuntoutujat ja omaishoitajat.

Pohjois-Savon osahanke

Mervi Lehmusaho, THM
projektipäällikkö
Pohjois-Savon liitto

Pohjois-Savon liitto
Regional Council of Pohjois-Savo

VOIMALA
Itä-Suomen Hyvinvointivoimala

Kulttuurihyvinvointi Pohjois-Savossa

Kulttuurihyvinvointi alueellisessa hyvinvointikertomuksessa

- **Osallisuus, osallistumisaktiivisuus ja kulttuuriosallisuus**
- **Työ- ja toimintakyky**
- **Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset:** yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden edistäminen: esimerkiksi Kulttuuriluotsi/Kulttuurikaveri, Kaikukortti tai vastaava
- **Vaiheistussuunnitelma ja työnjakoehdotukset**
- Alueellinen kulttuurihyvinvointiverkosto

Asiakas- ja palveluohjaus – rooli ja mahdollisuudet

- **Asiakaslähtöisyys:** keskustelu, suunnitelma, seuranta
- **Ihmiselle tärkeiden asioiden kirjaus:** Elämän puu, Elämän tärkeät asiat -lomake, RAI, palvelutarjotin
- **Systemaattisuus:** osaamisen kehittäminen, täydennyskoulutus ja yhteisesti sovitut toimintakäytännöt

Kulttuuriset oikeudet ja kulttuurin saavutettavuuden tukeminen sote-palveluissa

- **Tilannekuva:** yhdyshenkilöt, suositellut toimintamallit
- **Kulttuurihyvinvointi** Kuopion yliopistollisessa sairaalassa (KYS) / Pohjois-Savon sairaanhoitopiirissä (PSSHP)
- **Itä-Suomen Hyvinvointivoimalan** nousu kansalliseksi sote-TKI-innovaatiomalliksi – Uusi tapa tehdä työtä
- **Alueen tahtotila** vahvistunut saavutettavuutta tukeviin käytäntöihin, alueellinen kulttuurihyvinvointiverkosto
- **Asiakas- ja palveluohjaus**

Kulttuurihyvinvointi Kuopion yliopistollisessa sairaalassa

Taustaa

- Voimالا-yhteistyö vuodesta 2013 alkaen, muun muassa musapajat lasten ja nuorten klinikalla
- Kulttuurisote I ja II -hankkeet
- opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa 2018
- laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019

Nykytila ja tehtävät

Kulttuurihyvinvointityöryhmän ja yhdysheikilöiden tehtävänä on

- edistää asiakkaiden ja henkilökunnan hyvinvointia
- kehittää kulttuurihyvinvoinnin toimintamalli osaksi asiakkaiden hoitoa ja kuntoutusta (kulttuurilähettiläät, yhdysheikilöt yksiköissä)
- edistää taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta
- lisätä tietoa ja ymmärrystä taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista
- käynnistää taiteen vapaaehtoistoiminta

[Kuopion yliopistollisen sairaalan kulttuurihyvinvointisivusto](#)

Tavoitteena

- verkostomainen toimintatapa osaksi sairaalan toimintaa
- monipuolinen taide- ja kulttuuri-tarjonta julkisissa aulatioissa ja sairaalan yksiköissä, terveyden edistäminen, hoito ja kuntoutus
- asiakkaiden, henkilökunnan ja sidosryhmien osallistaminen
- lisääntynyt koettu hyvinvointi ja terveys sekä tilojen viihtyisyys
- taiteen vuosikalenteri: hyvän mielen taide, vetovoimainen taide, suvaitsevaisuutta lisäävä taide, virikkeitä antava ja harrastaneisuutta lisäävä taide
- hedelmällinen yhteistyö alueen taiteen ja kulttuurialan ammattilaisten kanssa

Asiakas- ja palveluohjaus ja kulttuurihyvinvointi

Nyt

- Ohjausta kulttuuri- ja taidepalveluihin on, mutta se on usein riippuvaista työntekijästä eikä ole suunnitelmallista.
- Vielä ei ole riittävästi tietoa kulttuurihyvinvoinnin hyvistä vaikutuksista tai siitä, mitä palveluja on tarjolla.
- Palvelutarpeen arviossa kysytään asiakkaalle tärkeistä ja mielekkäistä asioista, joita myös kirjataan.
- Asumispalveluissa on osin käytössä Elämän puu tai Elämän tärkeät asiat -lomake.
- Kulttuurihyvinvoinnille isompi rooli käytännössä!

Tulevaisuudessa

- Ohjaus kulttuuri- ja taidepalveluihin on suunnitelmallista ja tavoitteellista.
- Järjestetään täydennyskoulutusta kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksista, merkityksestä ja moninaisuudesta.
- Kaikki palvelu- ja asiakasohjaajat osaavat ohjata monipuolisesti, jolloin ohjaus ei ole riippuvaista työntekijästä.
- Kulttuurihyvinvointi ja kulttuuriset oikeudet nähdään tärkeänä osana kokonaisvaltaista hyvinvointia. Asiakkaan näkemyksiä kuunnellaan.
- Erilaiset hyvinvointitarjottimet ja alustat käyttöön!

Yhteistyössä Itä-Suomen Hyvinvointivoimala

Voimalan johtoryhmä on toiminut Kulttuurisote I:n ja II:n alueellisena ohjausryhmänä. Kulttuurihyvinvoinnin alueellista viestintää on Voimalan sivuilla [Kulttuurisote II](#).

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:55
Voimalan tiivistetty kuvaus sivuilla 79–82
ja tarkempi analyysi sivuilla 164–172.

Pohjois-Savon hyvinvointikertomus

Hyvinvointikertomuksen vuosiraportissa 2019 on kulttuurihyvinvointia tai kulttuuria seuraavissa kohdissa:

Osallisuus, osallistumisaktiivisuus ja kulttuuriosallisuus

- Kaikukortti tai vastaava, jolla saatavissa myös kansalaisopiston kursseja
- osallistavat toimintatavat ja osallisuus osaksi eri palveluprosesseja
- digityökalut ja osallisuus
- asiakas- ja palveluohjauksessa asiakkaan monipuolinen ohjaus ja tuki (laaja palvelutarjonta)

Työ- ja toimintakyky

- Voimala-kulttuurikokeilut – etälähetykset vanhus- ja asumispalveluissa
- Voimaa vanhuuteen -toimintamallit

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset: yksinäisyys ja osallistumisaktiivisuus

- yksinäisyys puheeksi
- vertaisryhmät
- vanhemmuuden tuen ryhmät
- palveluohjaus järjestö- ja yhdistystoiminnan, vertaistuen sekä vapaaehtoistoiminnan piiriin
- asiakkaan (erityisesti yksinäisen tai syrjäytymisalttiin) kulttuuristen oikeuksien huomioiminen osana sote-palveluja, myös kirjaus asiakassuunnitelmaan

Varsinais-Suomen osahanke

Eriikka Siirala, TtM
projektipäällikkö
Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri

Suunnitelma Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä vuosina 2020–2021

Tavoite

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön antaman suosituksen mukaisesti Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kulttuurihyvinvoinnin edistämissuunnitelman tavoitteena on parantaa kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta ja saavutettavuutta sairaanhoitopiirissä.

Kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi käytettävät menetelmät potilaan hoidossa perustuvat näyttöön ja moniammatilliseen toimintaan.

Suunnitelma Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä vuosina 2020–2021

Kohderyhmä

Suunnitelman avulla varmistetaan strategisen johdon sitoutuminen ja kulttuurihyvinvointityön suunnitelmallisuus.

Potilaat ja omaiset

- Asiakkaiden ja omaisten hyvinvointi ja asiakaskokemus paranevat. Hoidon laatu kohenee tutkimukseen perustuvilla menetelmillä.

Henkilöstö

- Henkilökunnan ymmärrys ja osaaminen kulttuurin merkityksestä ja mahdollisuuksista hyvinvoinnissa vahvistuvat. Henkilöstön työhyvinvointi ja työtyytyväisyys lisääntyvät.

Taiteen ja kulttuurialan ammattilaiset

- Moniammatillinen yhteistyö eri alojen rajapinnoilla lisääntyy.

Suunnitelma Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä vuosina 2020–2021

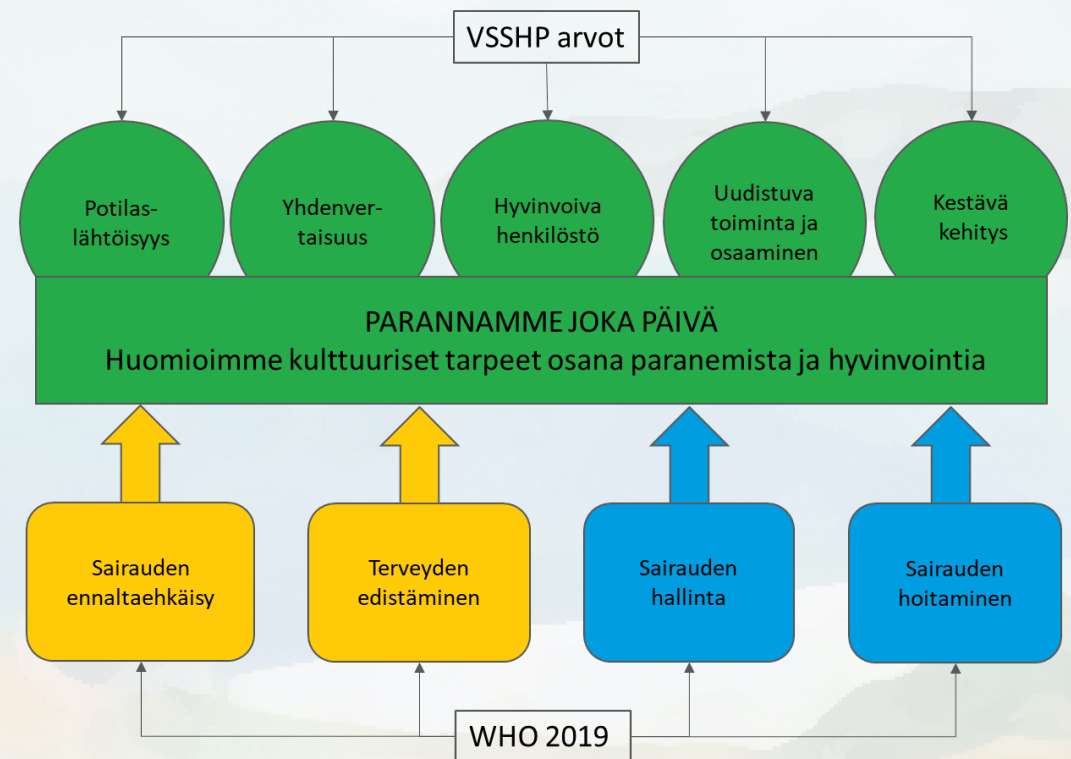
Teorettinen viitekehys

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin strategian keskeiset arvot

- potilaslähtöisyys
- yhdenvertaisuus
- hyvinvoiva henkilöstö
- uudistuva toiminta ja osaaminen sekä
- kestävä kehitys

ohjaavat suunnitelman pohjalta kehitettävää toimintaa.

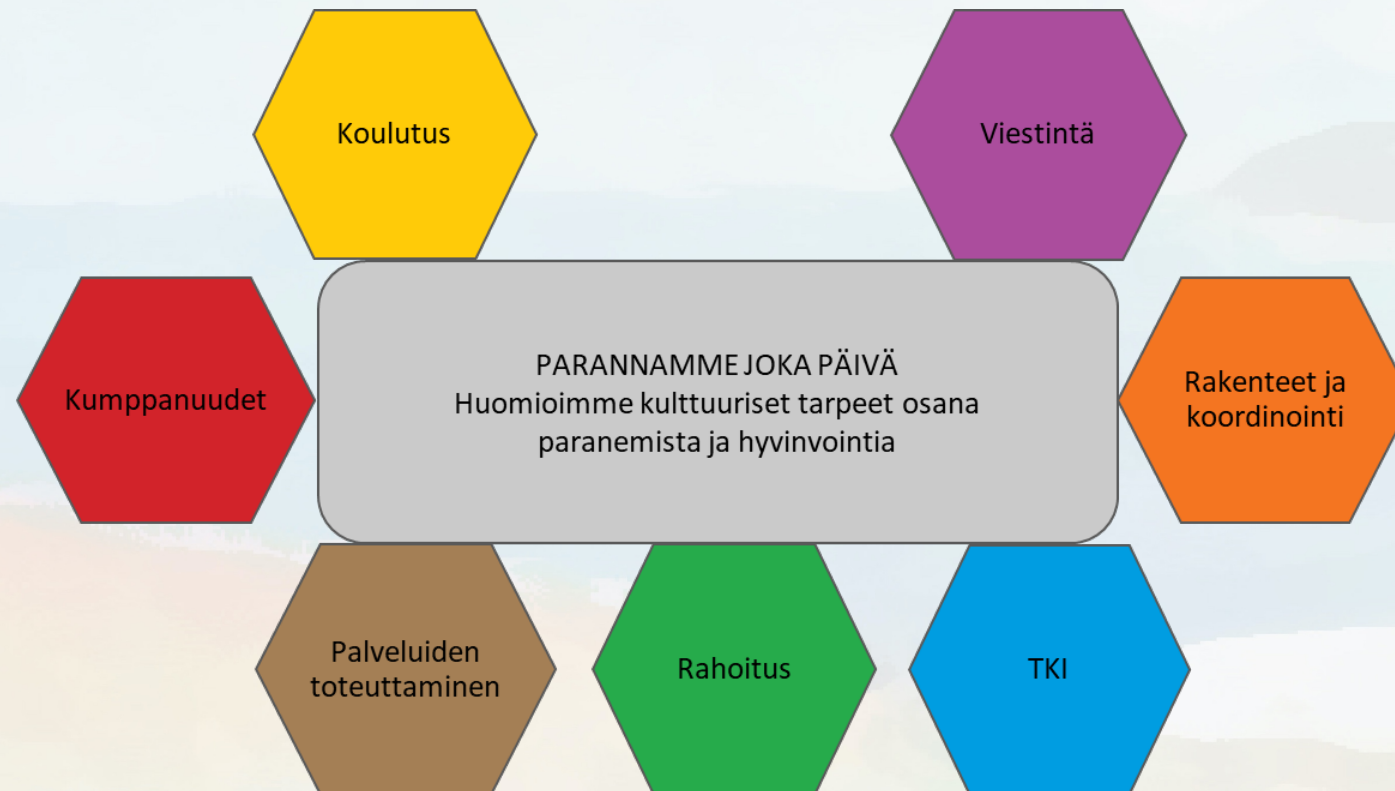
Suunnitelmaa laadittaessa on otettu huomioon aiempi tutkimus, etenkin WHO:n vuonna 2019 julkaisema Health Evidence Network synthesis report 67. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review.

Suunnitelma Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä vuosina 2020–2021

Toimenpiteet

Suunnitelma Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi vuosina 2020–2021

Suunnitelman laativat

Eriikka Siirala, Minna Pohjola, Tuija Lehtikunnas ja Wiveka Kauppila
Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri

Sanna Salanterä
Turun yliopisto / Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri

Anna-Mari Rosenlöf ja Liisa-Maria Lilja-Viherlampi
Turun Taideakatemia

Parannamme joka päivä.

Huomioimme kulttuuriset tarpeet osana paranemista ja hyvinvointia.

Taide- ja kulttuurilähtöisiä menetelmiä tulisi hyödyntää laajasti sosiaali- ja terveydenhuollossa

Kannanotto Vaasan, Etelä-Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Varsinais-Suomen sairaanhoitopiireille 30.12.2019

Esitämme, että kulttuuristen oikeuksien toteutuminen, kulttuurihyvinvoinnin edistäminen, taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien suunnitelmallinen käyttö ja monialaisen yhteistyön kehittäminen otetaan osaksi Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman toteutusta jokaisessa Kulttuurisote II -hankkeen maakunnassa.

Taide- ja kulttuurilähtöisiä menetelmiä voidaan hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollossa niin ennaltaehkäisyssä, hoidossa kuin kuntouksessakin. Esimerkiksi yhteisöllisellä taidetoiminnalla voidaan vahvistaa mielensterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Sana- ja kuvataidetuokiot tuovat merkityksellistä sisältöä muistihäiriöistä kärsivien arkeen. Musiikkia ja klovneriaa käytetään sairaaloissa ennen lääketieteellisiä toimenpiteitä tai niiden yhteydessä. Taiteen ja kulttuurin laaja-alainen integrointi sosiaali- ja terveydenhuoltoon parantaa hoitotuloksia ja edistää työhyvinvointia. Maailman terveysjärjestö WHO julkisti marraskuussa 2019 yli 900 tutkimusta kattavan katsauksen taiteen ja kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutuksista. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? -raportti osoittaa kiistatta, että taiteella voidaan ehkäistä ja hoitaa sairauksia sekä tukea potilaita selviytymään sairauksien kanssa.

Taide ja kulttuuri tulee mielestämme integroida yhä vahvemmin alueellisiin sote-rakenteisiin kirjaamalla toimintaan liittyvät tavoitteet, toteutus sekä seuranta osaksi strategisen tason ohjausasiakirjoja, kuten strategioita, suunnitelmia ja sopimuksia. Taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmät tulisi sisällyttää esimerkiksi sairaanhoitopiirien sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämissuunnitelmiin sekä alueellisiin hyvinvointikertomuksiin. Taiteen ja kulttuurin juurtumista sote-palveluihin voidaan edistää myös alueellisella kulttuurihyvinvointisuunnitelmalla, jollaisesta nostamme esimerkkinä esiin Kulttuurisote II -hankkeessa työstetyn Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kulttuurihyvinvointisuunnitelman.

Suunnitelmien toimeenpanossa tarvitaan maakunnallista vuoropuhelua muun muassa sairaanhoitopiirin, kuntien, oppilaitosten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kesken. Terveydenhuoltolaki velvoittaa kunnan eri toimialat yhteistyöhön terveyden edistämiseksi. Tätä tavoitetta tukee uusi kuntien kulttuuritoimintalaki, jonka yhtenä tavoitteena on vahvistaa väestön hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta. Sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön joulukuussa 2018 antama suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa korostaa myös laajaa yhteistyötä.

Kulttuurisote II -hankkeen henkilöstö ja ohjausryhmä

Henkilöstö

Hanna Kleemola, FM, projektipäällikkö, Pohjanmaan osahanke, Pohjanmaan liitto

Pirjo Heino, HTM, YTM, projektipäällikkö, Etelä-Pohjanmaan osahanke, Etelä-Pohjanmaan liitto

Mervi Lehmusaho, THM, projektipäällikkö, Pohjois-Savon osahanke, Pohjois-Savon liitto

Eriikka Siirala, sairaanhoitaja, TtM, projektipäällikkö, Varsinais-Suomen osahanke, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri

Ohjausryhmä

Varsinaiset jäsenet

Tarja Hautamäki (puheenjohtaja), HTT, FM, kulttuuripäällikkö, Pohjanmaan liitto

Hanna Hangasluoma, kulttuurituottaja YAMK, kulttuuripäällikkö, Etelä-Pohjanmaan liitto

Tarja Miettinen, TtM, hallintojohtaja, Pohjois-Savon liitto

Seppo Soinila, LKT, neurologian professori, ylilääkäri, Turun yliopistollisen sairaalan neurotoimialue, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri

Varajäsenet

Kirsi Wik, sairaanhoitaja YAMK, TtM, vs. Ikäkeskuksen johtaja, Vaasan kaupunki (varajäsenenä 15.9.2019 asti)

Maren Konttinen, sairaanhoitaja, Himalajan palvelutalon yksikönjohtaja, Vaasan kaupunki (varajäsenenä 16.9.2019 lähtien)

Tuija Ahola, HuK, kehittämisasiantuntija, Etelä-Pohjanmaan liitto

Pekka Puustinen, LT, MPH, TM, ylilääkäri, perusterveydenhuollon yksikkö, Kuopion yliopistollinen sairaala, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri

Sirkku Jyrkkiö, syöpätautien erikoislääkäri, dosentti, toimialuejohtaja, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri, Turun yliopistollinen keskussairaala